

Зміст

Вступ	14
Глава 1. Повторення інформатики	15
1.1. Приклади алгоритмів	15
1.2. Комп'ютери та програми	17
1.2.1. Структура комп'ютера	17
1.2.2. Дані та програми	18
1.3. Засоби створення програм	20
1.3.1. Мови високого рівня та системи програмування	20
1.3.2. Як створюється програма	21
1.3.3. Перетворення програми та система програмування	22
1.3.4. Походження та розвиток мови Паскаль	24
1.4. Позиційні системи числення	24
1.4.1. Запис чисел у позиційних системах	24
1.4.2. Записування натуральних чисел у недесяткових системах	26
1.4.3. Записування дробових чисел у недесяткових системах	26
1.4.4. Зв'язок двійкової, вісімкової та шістнадцяткової систем	27
1.4.5. Додавання та множення у двійковій та інших системах	28
1.5. Внутрішнє представлення числових даних	29
1.5.1. Представлення цілих чисел	29
1.5.2. Принципи представлення дійсних чисел	31
Резюме	31
Контрольні запитання	33
Задачі	33
Глава 2. Елементи мови Турбо Паскаль	35
2.1. Початок роботи із системою Турбо Паскаль	35
2.2. Словник мови та загальна структура програми	39
2.2.1. Алфавіт і словник мови	38
2.2.2. Структура програми	39
2.3. Базові скалярні типи даних	41
2.3.1. Цілі типи	40
2.3.2. Булів тип	42
2.3.3. Побітові операції із цілими числами	42
2.3.4. Тип символів	42
2.3.5. Перелічувані типи	43
2.3.6. Дійсні типи	44
2.3.7. Вирази з константами базових типів	46
2.3.8. Поняття сумісності та перетворення типів у виразах	48
2.3.9. Іменування виразів із константами	48

2.4. Змінні величини та найпростіші оператори	49
2.4.1. Змінні та їх позначення	49
2.4.2. Оператор присвоювання та складений оператор	50
2.4.3. Вирази з іменами та присвоювання	51
2.4.4. Виведення значень виразів	52
2.4.5. Уведення значень до змінних	53
2.4.6. Поняття сумісності типів за присвоюванням	54
2.4.7. Ініціалізація змінних	54
Резюме	55
Контрольні запитання	56
Задачі	56
Глава 3. Опис один — процеси різні	60
3.1. Розгалуження	60
3.1.1. Оператори розгалуження	60
3.1.2. Оператор вибору варіантів	62
3.2. Знайомство з підпрограмами	64
3.2.1. Функція та її виклики. Параметри-значення	64
3.2.2. Процедура та її виклики. Параметри-змінні	66
3.2.3. Область дії оголошень	67
3.2.4. Локальні та глобальні імена. Побічний ефект	68
3.2.5. Підпрограми та оголошення параметрів	69
3.2.6. Підзадачі, підпрограми та бібліотеки підпрограм	70
Резюме	70
Контрольні запитання	71
Задачі	71
Глава 4. Цикл-ленд	73
4.1. While-оператор та його використання	74
4.1.1. Оператор циклу з передумовою	74
4.1.2. Рекурентні послідовності та співвідношення	76
4.1.3. Обчислення сум на основі рекурентних співвідношень	80
4.1.4. Ланцюгові дроби та їх застосування	82
4.1.5. Визначення простоти та факторизація натурального числа	83
4.2. Інші оператори циклу	85
4.2.1. Оператор циклу з постумовою	85
4.2.2. Оператор циклу з переліком	86
4.3. Мітки та переходи. Процедури exit, break і continue	89
4.4. Введення послідовностей даних з клавіатури	90
4.4.1. Довжину послідовності задано на її початку	90
4.4.2. Кінець послідовності задано окремим значенням	91
4.4.3. Кінець послідовності задано на клавіатурі спеціальними клавішами	92
Резюме	94
Контрольні запитання	95
Зміст	7

Задачі	95
Задачі для допитливих	100
Глава 5. Модулі та абстрактні типи даних	101
5.1. Модуль — збірник оголошень та підпрограм	101
5.1.1. Точки та прямі на площині	101
5.1.2. Модуль точок та прямих на площині	104
5.1.3. Задача про площу багатокутника	106
5.1.4. Модуль роботи з дробами	108
5.2. Ідея абстрактного типу даних	110
Резюме	111
Контрольні запитання	112
Задачі	112
Глава 6. Елементи технології програмування	113
6.1. Проектування та кодування	114
6.1.1. Низхідне проектування	114
6.1.2. Процедурне програмування	115
6.1.3. Структурне кодування	115
6.1.4. Стиль запису програм	116
Правильні значення	116
Імена	117
Оператори та вирази	117
Коментарі, порожні рядки та пропуски	118
6.1.5. “Правильна програма” та помилки	118
6.1.6. Наладка	120
6.2. Тестування	121
6.2.1. Деякі правила тестування	121
6.2.2. Тестування багатомодульної програми	124
6.3. Поняття складності алгоритму та задачі	125
6.3.1. Складність алгоритму	125
6.3.2. Характер зростання складності	127
6.3.3. Складність задачі	128
6.3.4. Що вибирати?	129
Резюме	129
Контрольні запитання	130
Задачі	130
Глава 7. Ще раз про підпрограми	132
7.1. Виконання виклику підпрограми	132
7.1.1. Точка повернення	132
7.1.2. Пам’ять виклику підпрограми	132
7.1.3. Підстановка аргументів на місце параметрів	133
7.1.4. Процес виконання виклику	134
7.1.5. Автоматична пам’ять, або програмний стек	136

7.2. Зберігання локальних змінних між викликами підпрограми	137
7.3. Підпрограми як параметри	139
Резюме	140
Контрольні запитання	141
Задачі	141
Глава 8. Рекурсивні означення	144
8.1. Найпростіші приклади	144
8.2. Рекурсивні підпрограми	146
8.2.1. Виконання рекурсивних викликів	146
8.2.2. Задача “Ханойські вежі”	147
8.2.3. Глибина рекурсії та загальне число рекурсивних викликів	148
8.2.4. Швидкий алгоритм піднесення до степеня	149
8.3. Рекурсія в синтаксичних правилах	151
8.3.1. Синтаксичні правила	151
8.3.2. Синтаксичні правила та вивідні ланцюжки	153
8.3.3. Розширені форми Бекуса–Наура	154
8.3.4. Синтаксичні діаграми	156
Резюме	158
Контрольні запитання	158
Задачі	159
Задачі для допитливих	160
Глава 9. Масиви, записи та множини	161
9.1. Ще раз про записи	161
9.2. Одновимірні масиви	163
9.2.1. Масиви та їхні елементи	163
9.2.2. Рядки	167
9.3. Матриці та багатовимірні масиви	171
9.4. Масиви як параметри	173
9.5. Записи з варіантами та суміщення в пам’яті	174
9.6. Множини в мові Паскаль	175
Резюме	177
Контрольні запитання	177
Задачі	178
Задачі для допитливих	182
Глава 10. Файли	183
10.1. Основи роботи з файлами	183
10.1.1. Фізичні файли та файлові змінні	183
10.1.2. Послідовний запис у типізовані файли	186
10.1.3. Послідовне читання типізованих файлів	188

10.1.4. Знайомство з контролем правильності введення-виведення	191
10.1.5. Прямий доступ у системі Турбо Паскаль	192
10.2. Найпростіша робота з текстами	193
10.2.1. Особливості організації текстів	193
10.2.2. Запис у текст	193
10.2.3. Читання числових констант	195
10.2.4. Особливості читання символів і рядків	196
10.3. Буферизація введення та виведення	197
10.3.1. Ідея буферизації	197
10.3.2. Буферизація текстів	198
10.3.3. Буферизація екрана та клавіатури	199
10.4. Тип безтипових файлів	201
Резюме	204
Контрольні запитання	204
Задачі	204
Глава 11. Структури даних у вільній пам'яті	207
11.1. Вказівники та вільна пам'ять	207
11.1.1. Адреси та вказівники	207
11.1.2. Вільна пам'ять	208
11.2. Лінійні зв'язані списки	209
11.2.1. Лінійний зв'язаний список у купі	209
11.2.2. Найпростіші операції над списками	211
11.2.3. Ще два представлення лінійних списків	214
11.3. Списки як рекурсивні об'єкти	215
11.4. Великі масиви у вільній пам'яті	216
11.5. Рядки невизначеного розміру	218
11.5.1. ASCIIZ- рядки та тип Pchar	218
11.5.2. Декілька підпрограм модуля Strings	219
11.5.3. Список рядків невизначеної довжини	220
Резюме	221
Контрольні запитання	222
Задачі	222
Глава 12. Сортування	224
12.1. Знайомство з пошуком за ключем та сортуванням	224
12.1.1. Лінійний пошук	224
12.1.2. Дихотомічний пошук	225
12.1.3. Два найпростіших сортування	226
12.1.4. Що сортується насправді	227
12.2. Ефективні алгоритми внутрішнього сортування	228
12.2.1. Два алгоритми сортування шляхом злиття	228
12.2.2. Швидке сортування	230

12.2.3. Піраміда, або дерево сортування	231
12.2.4. Складність задачі сортування	233
12.3. Знайомство із сортуванням файлів	234
12.3.1. Збалансоване злиття	234
12.3.2. Вибір із заміщенням	234
12.3.3. Індексні файли	235
Резюме	235
Контрольні запитання	235
Задачі	236
Задачі для допитливих	237
Глава 13. Знайомство з графами	238
13.1. Графи та способи їх представлення	238
13.1.1. Основні означення	238
13.1.2. Представлення графа	240
13.2. Способи обходу графа	241
13.2.1. Обхід у глибину	242
13.2.2. Нерекурсивний варіант обходу в глибину	243
13.2.3. Обхід у ширину	244
13.2.4. Гібридний алгоритм обходу	245
13.3 Алгоритми на основі обходів графа	245
13.3.1. Побудова кістякового лісу	245
13.3.2. Обчислення відстаней між вершинами	247
13.3.3. Топологічне сортування ациклічного орграфа	248
13.4. Побудова кістякового дерева мінімальної ваги	249
13.4.1. Алгоритм Пріма	249
13.4.2. Алгоритм Краскала	250
13.5. Алгоритм Дейкстри для графів із невід’ємною вагою ребер	251
Резюме	253
Контрольні запитання	254
Задачі	254
Глава 14. Перебір варіантів	256
14.1. Задача про розміщення ферзів та вичерпний пошук	256
14.1.1. Рекурсивний алгоритм пошуку розміщень	256
14.1.2. Дерево пошуку та його обхід	258
14.1.3. Алгоритм обходу дерева за допомогою стека	259
14.1.4. Задача про підмножину	261
14.2. Метод гілок і меж	262
14.2.1. Задача комівояжера	262
14.2.2. Ідея методу гілок і меж	262
14.2.3. Приклад застосування методу гілок і меж	263
14.3. Евристичні та “жадібні” алгоритми	264

14.4. Застосування принципу оптимальності	266
Резюме	268
Контрольні запитання	268
Задачі	268
Задачі для допитливих	270
Глава 15. Знайомство з об'єктами	272
15.1. Основи об'єктного підходу	273
15.1.1. Інкапсуляція, класи та об'єкти	273
15.1.2. Використання об'єктів	275
15.1.3. Об'єкти як компоненти інших об'єктів	277
15.1.4. Створення та знищення об'єктів	278
15.1.5. Доступність об'єктів-серверів у клієнтах	278
15.2. Успадкування та поліморфізм	279
15.2.1. Поняття успадкування	279
15.2.2. Віртуальні підпрограми	281
15.2.3. Поняття поліморфізму	282
15.2.4. Динамічне зв'язування	283
15.2.5. Об'єкти у вільній пам'яті	284
15.3. Кілька прийомів ООП	284
15.3.1. Абстрактний клас студентів та його нащадки	284
15.3.2. Відокремлення зовнішнього представлення	287
15.3.3. Масив посилань на об'єкти різних класів	288
15.3.4. Знайомство з контейнерами та ітераторами	290
15.3.5. Позначення об'єкта в його власних методах	294
15.3.6. Операція з елементами як параметр внутрішнього ітератора	295
Резюме	296
Контрольні запитання	297
Задачі	297
Глава 16. Виділення лексем у текстах	299
16.1. Регулярні вирази та діаграми станів	299
16.1.1. Опис лексем за допомогою регулярних виразів	299
16.1.2. Діаграми станів та скінченні автомати	300
16.1.3. Діаграма станів для лексичного аналізу	302
16.2. Реалізація та використання сканера	305
16.2.1. Реалізація сканера як об'єкта	305
16.2.2. Процедура одержання лексем	306
16.2.3. Порівняння двох потоків лексем	308
Резюме	308
Контрольні запитання	309
Задачі	309

Глава 17. Елементи синтаксичного аналізу та інтерпретації	311
17.1. KB-граматики та синтаксичний аналіз	311
17.1.1. Задача належності та синтаксичний аналіз	311
17.1.2. Граматики Хомського	312
17.1.3. Контекстно-вільні граматики	313
17.1.4. Дві ідеї синтаксичного аналізу	313
17.2. LA(1)-граматики та метод рекурсивного спуску	314
17.2.1. LA(1)-граматики	314
17.2.2. Ліворекурсивні та розширені продукції	315
17.2.3. Правила будовання алгоритму LA(1)-аналізу	316
17.3. Аналізатор послідовності операторів присвоювання	317
17.3.1. Граматика для послідовності операторів присвоювання	317
17.3.2. Процедури синтаксичного аналізатора	319
17.3.3. Синтаксичний аналізатор як об'єкт	321
17.4. Інтерпретація за допомогою семантичного дерева	322
17.4.1. Семантичне дерево та його представлення	322
17.4.2. Клас для створення дерева	324
17.4.3. Реалізація побудови дерева	325
17.4.4. Інтерпретація семантичного дерева	328
17.4.5. Програма з класом інтерпретації	330
Резюме	331
Контрольні запитання	331
Задачі	332
Додаток А. Деякі можливості інтегрованого середовища Турбо Паскаль	333
Додаток Б. Службові слова мови Турбо Паскаль	339
Додаток В. Директиви компілятора системи Турбо Паскаль	341
Додаток Г. Кодування символів	343
Додаток Д. Стислі відповіді на контрольні запитання	345
Додаток Е. Розв'язання задач, відмічених знаком “*”	351
Список літератури	382
Покажчик термінів	384